

Паўтарэнне вывучанага ў V класе

§ 4. Словазлучэнне і сказ. Знакі прыпынку ў простых і складаных сказах

18. Суаднясіце першую і другую часткі сказаў. Сказы прачытайце.

Словазлучэнне	раздзел навукі аб мове, у якім вывучаюцца правілы пастаноўкі знакаў прыпынку.
Сказ	гэта спалучэнне двух або больш слоў, звязаных паміж сабой па сэнсе і граматычна (з дапамогай канчаткаў).
Сінтаксіс	асноўны сродак перадачы думкі пра пэўныя прадметы і з’явы; выражае закончаны думку і мае інтанацыю завершанасці.
Пунктуацыя	раздзел навукі аб мове, у якім вывучаюцца словазлучэнні і сказы.

19. Прачытайце тэкст. Сфармулюйце яго тэму і асноўную думку.

Чароўны кошык

Бабуля з Марынкай ужо з самага ранку былі ў лесе.

— Ну, унучка, хваліся! Ці шмат сабрала?

Марынка зазірнула ў бабулін кош. Колькі грыбоў! А ў яе — адзін^Ф баравік!

— Пачакай, я ж не навучыла цябе чароўным словам. Нахіліся да кошыка і прашапчы: пад ялінкі і галінкі, пад лісточкі паглядай, усе грыбочкі пазбірай!

Марынка нясмела зашаптала. І раптам угледзела лісічку, а потым і цэлую сямейку. Дзяўчынка перабягала з месца на месца...

— Навучыў цябе кошык грыбы збіраць! Цуд! — пахваліла бабуля.

— Гэта ж не ён, а я пад кожную травінку, пад кожны лісток заглядвала. Цуды толькі ў казках бываюць! — засмяялася Марынка.

Дома радасныя Марынка і бабуля прыгатавалі смажаныя лісічкі са смятанай (*Паводле Т. Бунта*).

Прывядзіце з тэксту прыклады сказаў, розных па мэце выказвання і інтанацыі. Абгрунтуйце пастаноўку знакаў прыпынку ў канцы сказаў.

Выпішыце сказ, які адпавядае наступнай схеме:

..... ~~~~~ і ~~~~~ =~~~~ ~~~~~ - - - - - .

Назавіце галоўныя і даданыя члены сказа. Запішыце ўсе магчымыя словазлучэнні. Абазначце галоўнае слова ў словазлучэннях.

20. Прачытайце сказы. Растлумачце правапіс выдзеленых літар.

1. Памый грыбы. Парэж іх, але не вельмі дробна.

2. Дачакайся, калі вадкасць ад грыбоў выпарыцца, і падсмажвай лісічкі 10—15 хвілін. Крыху пасалі, але не злоўжывай.

3. Дробна парэж цыбулю і абсмаж яе ў алеі*. Калі цыбулька стане залацістай, дадай лісічкі.

4. Выкладзі смажаныя лісічкі на тарку з варанай бульбай. Дадай пятрушку, кроп. Можаш частаваць сям'ю.

5. Пакладзі ў патэльню з грыбамі смятану і гатуй 10 хвілін (*Паводле Т. Бунта*).

Размясціце сказы ў такой паслядоўнасці, каб атрымаліся рэкамендацыі па прыгатаванні смажаных лісічак са смятанай. Прачытайце тэкст.

Выпішыце з тэксту прыклады сказаў: 1) просты сказ; 2) просты сказ з аднароднымі членамі; 3) складаны сказ са злучнікам **калі**.

Рэцэпт прыгатавання якой стравы вы ведаеце? Раскажыце пра гэта сваім аднакласнікам.

21. Прачытайце тэкст.

У Беларусі шмат розных рэк. Галоўныя рэкі Беларусі: Дняпро, Прыпяць, Бярэзіна, Сож, Нёман, Заходняя Дзвіна. Большасць гарадоў пабудаваны на іх берагах, бо нашы продкі сяліліся звычайна каля рэк і азёр.

Ёсць^ф сярод нашых рэк адна незвычайная. Гэта рака Няміга. У старажытным Мінску яна з'яўлялася ракой-вуліцай. Па ёй плавалі на чаўнах тагачасныя гарадскія жыхары. Раней Няміга была прыгожая, а потым звужалася і змялела. Сёння яна цячэ ў падземнай^с трубе пад вуліцай Няміга ў Мінску.

Рэкі — гэта блакітныя шляхі Беларусі, а азёры людзі ласкава называюць яе «блакітнымі вачыма». Самыя вялікія азёры — гэта Нарач, Чорнае, Асвейскае, Браслаўскія, Свіцязь. Амаль кожнае возера хавае мноства таямніц і загадак... (*Паводле інтэрнэт-рэсурсаў*).

Што з'яўляецца блакітнымі шляхамі Беларусі, а што — яе блакітнымі вачыма? Як вы думаеце, чаму аўтар робіць такія параўнанні?

Назавіце галоўныя рэкі Беларусі, яе самыя вялікія азёры.

На колькі сэнсавых частак можна падзяліць тэкст? Пра што гаворыцца ў кожнай з іх?

Спішыце частку, у якой расказваецца пра незвычайную раку ў Беларусі. У чым яе незвычайнасць? Вызначце, якім спосабам звязваюцца сказы ў гэтай частцы. Падкрэсліце словы, пры дапамозе якіх сказы звязаны паміж сабой.

Складзіце схему выдзеленага сказа. Вызначце яго будову. Назавіце галоўныя і даданыя члены сказа. Абгрунтуйце пастаноўку знакаў прыпынку.

22. Спішыце тэкст. Раскрыйце дужкі, дапасуйце прыметнікі да назоўнікаў. Абзначце галоўныя словы ў словазлучэннях з прыметнікамі.

Беларускае мора

Так нярэдка называюць Нарач. Нарач адносіцца да азёр, якія не зарастаюць раслінамі. У такіх азёрах (*чысты*), (*празрысты*), (*багаты*) на кісларод вада. Такія (*вялікі*) і (*глыбокі*) азёры называюць алігатрофнымі. У іх адбываецца (*безупынны*) рух вады ад ветру і ад (*глыбінны*) плыней. Дзякуючы гэтаму (*прыбярэжны*) паласа не ператвараецца ў балота, а возера заўсёды чыстае і адкрытае (*Паводле В. Вольскага*).